
A portrait of Maciej Kazimierz Sarbiewski, a Polish Jesuit philosopher and poet, set against a blue background. He is depicted from the chest up, wearing a white garment with a dark collar and a white shawl draped over his shoulders. The text is overlaid on the portrait.

*Добры стан вечным,
на жаль, не бывае;
лёсы няпэўныя
ў месцаў і людз;
доўга дзяржавы ствараюцца –
згінуць
могуць імгненна.*

Мацей Казімір Сарбеўскі

Выбраная паэзія

n

паэты планеты

Мацей Казімір Сарбеўскі

Выбраная паэзія

*Пераклад з лацінскай
Лявона Баршчэўскага*

Мінск
Выдавец Зміцер Колас
2023

УДК 821.162.1-1
ББК 84(4Пол)-5
С20

Серыя заснаваная ў 2016 годзе.

Рэдкалегія серыі:

Л. Баршчэўскі, Зм. Колас, І. Крэбс,
Г. Ліхтаровіч, А. Хадановіч, Г. Янкута

Рэцэнзент

Алесь Жлутка, кандыдат філалагічных навук

Пераклад зроблены паводле выданняў:

Math. Casimiri Sarbievii poemata omnia.

Ad editiones optimas curavit Fred. Tr. Friedemann.

Lipsiae: Georgius Wigand, typis B. G. Teubneri, [1840].

Mathiæ Casimiri Sarbiewski e S. J. Poloni *poemata omnia.*

Staravislæ typis et sumptibus collegii S. J., MDCCCXCII.

На вокладцы:

НЕВЯДОМЫ АЎТАР,

Мацей Казімір Сарбеўскі (другая чвэрць XVII ст.).

ISBN 978-985-23-0206-7

©Баршчэўскі Л. П., пераклад на беларускую мову, 2023.

©Дызайн серыі. Русецкі М. І., 2016.

©Афармленне. Выдавец Зміцер Колас, 2023.

СА ЗБОРНІКА «ВЕРШЫ. ТРЫ КНІГІ»
(Вільня, 1628)

І.2. Да Аўрэлія Ліка¹
(*Ad Aurelium Lysit*)

*Каб залішне не скардзіўся
на супярэчнасці лёсу.*

Лік, дакораў не трэба ўжо
марных – сэрцу ты дай суцешыцца;
хмары чорныя прагані
з твару – сонца няхай забліскае.
Надта зменлівы ўсё-ткі Лёс:
ён па-рознаму ў нас складаецца.
Сёння мора шуміць, раве –
заўтра штэль на вадзе ўсталюецца.
Сёння сонца ў журбе стаіць –
заўтра чырванню апраменіцца,
бо мяняецца ўсё наўкол:
плач і смех увесь час чаргуюцца,

¹ Не ўсе адрасаты твораў М. К. Сарбеўскага да сёння выяўлены. Часта – найверагодней, і ў дадзеным выпадку – гэта былі прыдуманьы асобы. Такі падыход у сваіх одах практыкаваў таксама Гарацый.

суш бывае, пасля йдзе дождж,
скруха побач ідзе з уцехаю.
Так Фартуна рашае ўсё:
доля розная нам прызначана.
Хтосьці пасвіў скаціну – й вось,
ён квірытам закон прапісвае
і падвешвае ўжо ярмо
над габійцамі й сабіянамі¹.
Зорка ўранні зіхціць таму,
хто нябачны пад Вечарніцаю.
Як раптоўна захоча Лёс
рэчы з глупствам змяшаць сур'ёзныя,
то вяртацца яму дамоў
пад гігіканне тлуму прыйдзецца:
давядзецца сякеру ўзяць,
ссекчы дрэвы, з якіх паходзілі
лаўры, што ён калісь насіў.
А цяпер ён іх кіне ў вогнішча
з непатрэбным сухім галлём.

¹ Габійцы, сабіяне – назвы плямёнаў, якія даўней насялялі Італію.

І.4. Да Крысна Левінія¹

(Ad Crispum Laevinium)

*Каб залишне не давяраў
маладосці*

Крыспе Лявінскі, жыві й не занадта
шмат давярай маладосці: ўцякаюць
месяцы шпарка, й хмараў нябесных
рух хуткапынны.

І хай ты ў золаце нават хадзіў бы,
пасам каштоўным падперазаны,
з Тыры² воўну б на шыі зашпільваў
засцежкай ладнай,

ды на шаломе ў пунсовым плюмажы,
пёрка дрыжыць у няпэўнасці, ў страху,
бо можа выпасці, й бляск залатога
ўбрання – паблякнуць.

¹ Магчымы адрасат верша – Флавій Юлій Крысп, старэйшы сын рымскага імператара Канстанціна I, які ў 326 г. з невядомых прычын быў апошнім забіты. Паводле іншай версіі, адрасат твора – нехта з прозвішчам Лявінскі, спадарожнік Сарбеўскага пры вяртанні апошняга з Рыма на радзіму.

² Тырыя – Паднястроўе.

Што было дадзена левай рукою,
можа забрана быць правай – падобна
як адбярэ, даўшы ў руку малому
цацку, матуля.

Ўладу смяротнага моцна хістае
безліч няпэўнасцяў, мноства здарэнняў,
наша жыццё мімалётнае прэгне
скончыцца раптам.

З мокрымі вёсламі човен павольней
па Адрыятыцы рушыць, затое
ў ветразі дзьме, падганяючы судна,
моцны вятрыска.

Свету Ўладар надаў крылы гадзінам,
каб ім хутчэй пралятаць над прадоннем,
частка ж – гадоў прычакаць прышлых хоча,
седзячы ў гнёздах.

I.13. Да Тарквінія Лавіна

(Ad Tarquinium Lavinum)

Ці ж сонца зойдзе – й не ўстане
 больш з-па-за Індыі водаў чырвоных?
Ці ж, калі Доля, няспынна
 круцячы кола, паваліць кагосьці,
ўстаць яму не дапаможа?
 Хіба забавы ёй не даспадобы?
Май спадзяванні, Тарквіній:
 нават калі ты ў нагах у кагосьці
поўзаў, як кажучь, у праху,
 ды, Фартуна яшчэ зробіць кола,
ў брудзе ты зможаш ягоны
 кінуты ўбачыць строй пурпуровы.
Толькі ж з яго ты не смейся,
 не пацяшайся ягоным упадкам,
не пагарджай ім, а помні:
 Доля – аматарка гульняў падвойных.

I.18. Да Святой Альжбеты

(Ad divam Elisabetham)

Мора глыбінь уладарка святая:
Кадысам¹ згадваная ўсхвалявана.
Таха² нясе табе вод залацістых
мноства ў падмогу.

Колісь ты спраўна пра бедныя сёлы
дбала, цяпер жа – ў рухомах нябёсаў
бляску живеш ты сама паміж зораў
велікапышных;

Дорыш ты ўвагу Медыйскаму лесу,
мы ж тут, тасканцы, ахвяры складаем.
Дай каралю, грэшным людзям адхланне
дымам кадзільні.

¹ Кадыс – горад на паўвостраве Эрытэя ў Іспаніі, на паўночны-запад ад Гібралтара.

² Таха – рака на Пірэнейскім паўвостраве (у Партугаліі – Тажу).

I.19. Туга на нябеснай айчыне
(Ad caelestem adspirat patriam)

Паліць мяне айчына,
паліць павабай агеньчыкаў зорак
неба скляпенне, поўні
бледнае ззянне і ў гмаху паходняў
зарыва залатое.

О, карагоды начы й вечны полым,
што творыць танцаў кола!

О, твар айчыны прыгожы й удзячнасць
тых вартавых нябёсаў!

Што ж на мяне, светлыні госця, з неба,
што ж на мяне так доўга

як на выгнанца ўвесь час вы глядзіце?
Мне на магілу лілеяў

белых букет пакладзіце і дзёран,
котлішча светлага служкі.

Тут пугы смерці скідаю я, праху
прагну свайго я пазбыцца.

Тут майго цела складзіце парэшткі,
я ж у бясконцасць сусвету
выпраўлю рэшту сябе назаўсёды.

1.21. Да Папы Урбана VIII¹

(Ad Urbanum VIII Pontificem Maximum)

Больш не турбуйся бедамі свету,
ўладца магутны, у свеце спакойным;
ты не зважай, што яшчэ б'юцца туркі
ў бітвах гарачых.

Хай грываць войны на моры й сіваю
бездань бунтуюць, скалы хай стогнуць,
хваля, ўцякаючы, ў мыс Гібралтарскі
хай ударае.

Хай каралеўствы цяпер трыумфуюць
Рэты², Слава, у залацістай кароне,
што перамогі святкуюць, краінам
шчасце звястуге.

Вораг разбіты, захопнік паўночнага краю,
што выклікаў абурэнне – і слушна, –
дзе цяжкасць вежаў згінае вяршыні
велічных Альпаў,

¹ Папа Рымскі Урбан VIII, пантыфікат якога доўжыўся з 1623 па 1644 г., сярод іншага, быў вядомы як мецэнат.

² Рэтыя – лацінская назва рэгіёна, які ўключае ў сябе цяперашнюю паўднёвую Нямеччыну і Паўночную Італію.

дзе залацяцца пад сонцам даліны,
поўныя снегу й вады дажджавое,
дзе ручаіны, струмені лагодна
долу сплываюць.

Нават Дунай, што трываў у няволі
вольнаю хваляй табе паддаецца,
Рэйн табе служыць, таймуючы воды
між берагамі.

Люд дзікі ўкленчвае перад табою,
маўры складаюць напятае лука;
скіфы, што тонкія робяць тканіны,
шчыт адкідаюць.

Золатам піша імя тваё недзе
нават індус, дзеяў чуючы рэха;
і апяваюць цябе ўсе сем вусцяў
слаўнага Ніла.

II.2. Да Публія Мемія

(Ad Publum Mettium)

*Кароткі век чалавека трэба
падоўжыць добрымі ўчынкамі.*

Хоць зіма беллю акрыла даліны,
як толькі сонца дасягне гор, тут жа
зноў іх аголіць. Толькі ж як зімка
старасці снежнай
прыйдзе ды шэранню голаў абсыпле,
ўжо ён не знікне. Ўцячэ хутка лета,
потым – і восень, вясняныя хвілі
хутка растануць.

Да галавы ж прыстае назаўсёды
холад сівы, і бальсан з нарду нават,
колькі ні мажся ім, не памяняе
ён сівізны той.

Толькі адным ты юнацтвам пасланы,
толькі адна забярэ цябе старасць,
ды век свой можаш ты, Публій, падоўжыць
славай вялізнай.

Той пражыў годна, каго пасля смерці
людзі аплакваюць. Хай будзе ў спадку
кожнаму слава, бо месяцаў хцівасць
скрадзе ўсю рэшту.

II.3. Да сваёй лютні

(Ad suam testudinem)

Лютня, дачка звонкая самшыту,
зграбна вісіш на галінцы таполевай.

Смех у паветры, ты кладзешся,
ветрык лагодны лісце варушыць.

Свіст свой суцішыць вецер усходні,
стане спакойны, я ж гэтым усцешуся,

як я на беразе тым зялёным,
голаў падпёршы, ціха прысяду.

Ах, што ж за хмары ясноту неба
ўраз захінулі! Ці шум дажджу чуецца?

Ўстаньма; на жаль, ах, заўсёды
радасць паспешліва уцякае!

II.7. Да Публія Мемія

(Ad Publum Mettium)

Мелі б людскія нягоды адхланне,
рэчы каб гінулі гэтак жа доўга,
як узнікалі. Ды канец надыходзіць
ім так раптоўна.

Добры стан вечным, на жаль, не бывае;
лёсы няпэўныя ў местаў і люду;
доўга дзяржавы ствараюцца – згінуць
могуць імгненна.

Хто каралеўству даваў дзень на гібель,
той перабольшваў занадта: вядома,
што зваяваным народам даюцца
толькі хвіліны.

Не засмучайся, о Публій смяротны,
скаргамі рознымі небажыхарства,
бо пад суседнія дахі зачаста
смерці прыходзяць.

Нават гадзіна народзін адразу ж
скон твой звястуете. Жыве, аднак, доўга
той, хто даробкам жыццёвым заслужыць
вечную памяць.

II.8. Да Астэрыя

(Ad Asterium)

Вобразам свету аблудным сілкуе
Лёс нас; нам маняць, Астэрый,
цені сяброў – калі звабныя словы
напоўнены падступным фальшам,

хочам мы ім , неразумныя, верыць,
ды, як няпэўнасці кола паверне
Лёс, будуць рады сыходу багіні
нашы сумоўцы й інакш загавораць.

Часам фальшывыя назвы ўпрыгожаць
справы людскія; дары ж не такія,
як абяцанкі; пабожнасці меней
там дзе замнога шматслоўных малітваў.

II.13. Да Джулія Розы¹

(Ad Iulium Rosam)

*Заахвочваючы яго да спявання ўвечары
песняў напярэдадні свята Найсвяцейшай
Панны Марыі*

Ці мы маўчым не задоўга,
як у здранцвенні? Мне з дзвярэй знятую
лютню пада́й, о Роза!

Буду рукой струн гучных кранацца я –
хай жа ўвальюць твае пальцы
подых жывы – у флейту маўклівую.

Разам спяем для тых мы,
хто залатых спакой зор ахоўвае,
святу не дасць захутка
скончыцца ў ззянні падманлівых вогнікаў.

Спеў прысвяці ўладарцы,
косы якой ветрам так развяваныя
і на плячах яе голых
гэтак свабодна ўвесь час рассыпаюцца.

¹ Джулія Роза жыў у Неапалі ў пачатку XVII ст. Аўтар кнігі
«Гісторыя святой выявы Божай Маці ў Монтэ-дзі-Карсолі
ў Абрुцы».

Ды заспявай, што поўня
ў ногі кладзецца ёй ззяннем пакорлівым;
што са святла сатканы
ўбор яе; шаты з праменняў сонечных
граннем услаў на флейце,
аж покуль сонца, табой і Паннаю
ўзрушана, з вод індыйскіх
на калясніцы сваёй не з'явіцца.

II.14. Да Святое Панны Маці Божай
(Ad Divam Virginem Matrem)

Мора й вятроў уладарка святая,
што спрацаванья над глыбінёю
судны пад скалы вядзеш, вырываеш
проста з пучынаў;

як што ты здольная іх утаймоўваць,
робячы бездань марскую паўсоннай,
гладкай, якая на выдмах у цішы
адпачывае,

хай жа Твой човен не знае турботы,
хай у яго там на хвалістым моры
кветкамі вёслы аздобяцца, нос жа –
зеленню свежай.

Ці ён прыбудзе да Азіі блізкай,
ці да краін больш адлеглых Усходу –
хай абвяшчае імя Тваё ўсюды
слаўнаму свету.

II.15. Да Нарвы¹

(Ad Narviam)

*На берагах гэтай ракі хлопчыкам
я заспяваў сваю першую лірычную песню.*

Спаў, між фіялак, лілеяў,
ружаў бялюткіх спачыўшы, дзень белы,
ў хвілі, калі першы раз я
лютняй яго абудзіў піэрыйскай²;
Тут я, хлапчук бесклапотны,
сноўдаўся нарвенскім берагам гожим.
Вось жа, квітнее пазнейшы
шлях мой ад промняў тых, што залацістай
ліру тады мне зрабілі,
хоць яна грукату Марсавай зброі,
жорсткасці не апявае –
а пекнату вёскі ды руж чырвоных,
чыстай абмытай расою,
гожасць фіялак, Вяллю, што ўсцяж воды
коціць у далеч спакойна,
подых чароўнай вясны, што прыходзіць.

¹ Нарва (Нараў) – рака, цяперашні правы прыток Віслы, якая мае выток у Паўночна-Заходняй Беларусі (непадалёк ад Пружанаў) і цячэ праз Падляшша.

² Паводле старагрэцкіх міфаў, гара Піэрыя (гістарычная паўднёвая Македонія) была сакральнай для музаў.

Нарва-рака – там зайграў я,
хлопчык, на ліры сваёй калабрыскай¹,
мой прымі спеў, што я пектрам²
высек у зелені гушчы раптоўна:
«Фэб, бацька лютні, усцешна
музам яе гранне слухаць і Нарву
шчыра вітаць – хай заўсёды
любяць яго хор дзявочы ды лютня».
Бо, калі зелень буяе,
песні ў пяшчотнай кары гоцяць раны,
вывучаць дзеці іх потым,
як і маўклівыя звыкла дзяўчаты.
Потым, у дзень таго свята,
ў пошуку кропляў бурштыну зіхоткіх,
створаць хары ўпрост абапал
Нарвы – й усе па чарзе заспяваюць:
хлопцы пачнуць, а дзяўчаты
песні падхопяць пазней, раз за разам.

¹ Тут відавочны намёк на асобу Гарацыя, які быў родам з Венузіі, што знаходзілася непадалёк ад італійскага паўвострава Калабрыя.

² Даўнейшая назва медыятара для струнных інструментаў.

II.26. Да Святое Панны Маці Божай
(Ad Divam Virginem Matrem)

*Калі Польшчу даймалі голад,
вайна і непагадзь.*

Пані нябёс залацістых, Марыя,
Буг і Мазовію з коней чацвёркай
у калясніцы наведай аблочнай
і светлаззяйнай.

Разам з Табою Дзіця Залатое
едзе няхай – з парай крылаў зіхоткіх,
з выгнутым рогам – Заможнасць, Здароўе,
Мір і Збавенне.

**III.2. Да Святой Магдалены, якая
аплаквае смерць Хрыстова**
(*Ad divam Magdalenam Christi necem deflentem*)

Бачачы, Магдалена,
сінюю голаў Хрыста, на плечы гледзячы,
што без жыцця, ты чуеш
ах! у грудзях у сваіх любоў нязвычайную.
Іншаю ўжо ты стала:
пакінуў клёк тваё ўжо цела паўмёртвае,
Лоб твой ужо не белы,
не ружавее аблічча тваё румянцамі,
даўніх вабнот ні следу,
хуткую смерць твая бледнасць прадказвае,
з вуснаў – жыцця сцяжынкі –
подых ідзе, што ўжо мала зусім адчуваецца.
Ты мяне ўважна слухай:
плакаць ад жалю давеку табе не спатрэбіцца;
як трэці дзень зазьяе,
ты атрымаеш дары тады весткі радаснай.
Змроку два дні мінуцца –
і заяснее той трэці святлом двухсонечным.

III.3. Да кардынала Франчэска Барберыні¹ *(Ad Franciscum cardinalum Barberinum)*

*Лагоднасць – найвялікшая
аздоба прынцаў.*

Шчасны, хто неба няпэўнага не баіцца,
мужна й рукой недрыготкай, моцнай жазло трымае;
ўлады не прагне, ды ўмее добра валодаць сабою,
стрыманым быць і спакойным. Ты ж – уладар лагодны;
воплескаў ты не купляеш тлуму маўклівага, коштам
рымскай крыві не гандлюеш кроплямі слёз шкадобы.
Славіць цябе люд з любоўю. Іншае ўсё адыдзе;
Нехта адною рукою шчодра цябе адорыць.

¹ Франчэска Барберыні (1597 – 1679), пляменнік Папы Урбана VIII, італьянскі кардынал.

III.4. Да Ігнацыя Нолія

(Ad Egnatium Nollium)

*Да зменлівасці Фартуны трэба
ставіцца са спакоем і пашанотаю.*

Ці панясе цябе ветрык імкліва лагодны,
ці з месца хвалі сарвуць штармавыя,
Нолій, Фартуну скары ды з яе хітрых штучак
ціха пасмейся.

А засмяецца яна? Адварні горда голаў.
А як заплача? Ёй шчыра тады пасміхніся –
ў розных турботах даваць сабе рады
спраўна вучыся.

Так, як абложаны горад трымалі ва ўладзе
Цэзар ці консулы, будзь сабе ўладцам, як толькі
войскі пагрознага Лёсу душы тваёй светлай
крэпасць аточаць.

Як толькі раптам наведваюць дом твой нягоды,
выйдзі насустрач з усмешкай: за Смуткам
праз тыя самыя часта ўваходзяць парогі
Мір і Прыязнасць.

Кожнае шчасце вядзе за сабою няшчасце,
робячы слабым кагосьці. Ў самім жа няшчасці
шчасце ёсць: раны сцярпеўшы, лягчэй пераносіць
прышлыя ўдары.

І з часам меншае смутак вялікі заўсёды –
долі скарыўшыся, зменшы суровасць Фартуны:
доўга трываючы ўсе павароты яе, ты спазнаеш
добрай палёгкі.

III.6. Да Марка Сіліцэрнія

(Ad Marcum Silicernium)

*Сапраўдныя тыя багацці, што
паходзяць з духоўных каштоўнасцяў.*

Не веру ў жэрабя, ніколі Лёсу
рукі я хцівае не працягваў,
каб жыў у хаўрусе са мной пасля ціхай
вайны ў справядлівым міры.

Што дасць Фартуна заўтра, не знаю –
спадак які. Што дала мне, возьме –
скарбаў не скрадзе, аднак, прыхаваных
у месцы таемным далёка.

Што можна страціць, сваім не лічыў я,
Бедным не стану, як мецьму сябе тут.
Царства маё ў сабе, Марку, знайду я,
калі падлічу ўсе багацці

добра з прыбыткаў. Край духу вялікі
ў спратах – ён большы ад скарбаў індыйскіх;
ехаць вярхом тры гады або плысці
на судне туды вам не трэба.

Думка сябе штодня можа наведваць,
госцяй быць, косці слановай, прыправаў
ёй не патрэбна: ёй досыць дабротаў,
калі ўсцяж сябе аглядае.

III.7. На нікчэмную хцівасць веку (In turpem saeculi avaritiam)

Марныя гэтыя стогны ды енкі,
слёзы, што льюцца з вачэй без супыну,
бо і муры, і валы, і цвярдыні
меч закапаў сярод смецця руінаў.
Грэх невялікі, папраўдзе, ад меча:
хоць ён руйнуе вялікія месцы,
ды ў тых развалінах можна нямала
золата выкапаць, як пастарацца.
І ўслед за рыцараў войскам, што штурмам
места бяруць, пхнуцца хцівыя орды
проста з рыдлёўкамі, каб у руінах
скарбаў шукаць, рабаваць, нажывацца.
Зброя іх бітваў – ламы ды матыкі.
Ганьба, о ганьба! Бо зброя плебеяў
болей за дзіды ваярскія ўмее!
Сціхне вайна, калі найміты спрытна
здолеюць хцівасць сваю задаволіць.
Хочаш ты міру? Змагацца не трэба:
толькі сып золатам – шыхт распадзецца.
Як камандзір перад бітвай зацятай
золата ціхенька ў лёхі хавае,
ў той самы час прыціхае ваярства
і за галовы дрыжыць, баючыся.

Ў беднай цвярдыні не дбаюць пра лаўры,
бо ваярам лаўры ўсе ні да чога.
Час прыйдзе – край нас панішчаны схоча
пасынкаў гэтых пазбыцца бязбожных!
Поле прапала, дзе рэй вёў араты,
цвердзь пала хціўцаў заўжды ненаедных,
прагным дзялкам зганьбаванае мора
порту не дасць, каб давезці трафеі.
Непаслухмяных караюць руіны –
ані ў Венецыю, ані ў Сіцылію
ім не дабрацца,
чоўны з ліхвярскім таварам патонуць.
Нівы Апуліі водамі шчодра
колісь Аўфід¹ паліваў, ды цяпер ён,
помсцячы хціўцам, паводку на землі
тыя наслаў – нібы вырваўся з клеткі
леў і, пачаўшы палеткі пустошыць,
хаты сялян, каралеўскія замкі,
ператвараў усё гэта ў руіны.

¹ Апулія – рэгіён паўднёвай Італіі, цяперашнія правінцыі Фоджа і Барлета-Андрыя-Трані. Аўфід (суч. іт. Афанта) – рака, якая цячэ ў гэтым рэгіёне.

III.8. Да Элія Цыміка

(Ad Aelium Cisticum)

Ад'язджаючы на Русь.

Элію, мы ўсё ж не дрэвы,

каб заставацца на месцы народзін сваіх без карысці,
вечныя маючы звычкі.

Ты б не хацеў, каб я ехаў у Белую Русь, да сармацкіх
хатаў, блакіту нябёсаў,

дзе мяне клічуць павевы вясновых вятрысак-зефіраў,
мноства гасцінцаў адталых.

Ды нездарма ж род Япетаў¹ рабіў калясніцам заўсёды
хуткія, спраўныя колы

і намаўляў весляроў, каб, калі небяспека, вятрылы
порстка стракатыя ўзняўшы,

землі свае як мажліва хутчэй у ладдзях пакідалі.

І нездарма ёсць у Альпах

сцежка, даступная коням, якая цяснінай віецца.

Бо Геркулес сам вялікі

мог бы той шлях ацаніць, створаны мудра прыродай,
каб падыходы пракласці

аж да вяршыняў тых гор, Геркулесам здабытых;

¹ Япет, сын Урана і Геі, паводле старагрэцкай міфалогіі, лічыцца прабацькам чалавечага роду.

І Ганібалу карцела

імі прайсці той парою, калі ён народ свой лівійскі
вёў у імгле паўз хаціны,

па-над Эолавым царствам, праз небяспеку, каб войска
Афрыкі потым паводкай
спрэс заліло ўсе даліны Італіі раптам.

І не адны мы шукаем

месца: Пергам неспакойны бывае таксама заўсёды;
тэўкры й далопы¹ вандруюць.

Лёсы змяняюцца і ў каралеўстваў; у месцы народзін
вечна нішто не трывае.

Як толькі нас нарадзілі, мы ўсе разрываць пачынаем
матчына ўлонне зямелькі;

частку рухомага неба нават сабе прыхапіўшы,
з ласкі Ўсывышняга Бацькі

разам ляцім у прасторы, каб заставацца нам з маці.

¹ У часы Гамера тэўкры, якія, хутчэй за ўсё, мелі этрускае паходжанне, жылі ў Малой Азіі і былі суседзямі траянцаў; далопы ж былі грэцкім племенем, якое насяляла паўночна-ўсходнюю частку сучаснай Грэцыі. Аўтар, відаць, надае гэтыя назвы, адпаведна, сучасным яму туркам-асманам і грэкам.

**III.9. Песня ўслаўлення Ганны Радзівіл,
кашталянавай Троцкай, князеўны
ў Нясвіжы**

*(Panegyris Annae Radzivilliae, castellanae trocensis,
ducissae Nesvisii)*

Імем багіні якое цябе маю ўславіць,
з-па-над Дняпра, о, суседская німфа?
Ці ты Феміда, адна з трыя грацый,
ці мне цябе як дрыяду¹ апісваць?

Дзеля цябе воды сыдуць, бо край твой
і ад Венерыных выспаў слаўнейшы,
што ў акіяне ўздываюцца вечным –
слаўнага Дэласа й Крыта.

Дзеля цябе з гор Альбанскіх² сыходзіць
ловаў багіня Дыяна, хоць зграя
гончая кліча яе гнаць аленяў,
сарнаў, што нішчаць кустоўе.

¹ Дрыяды – лясныя німфы.

² Альбанскія горы знаходзяцца непадалёк ад старажытнага Тускула, горада ў Лацыі.

Толькі ў цябе ёсць занятак мілейшы –
варты лагоднай Афiны,
ці залатое цудоўнае тканне
рыцарскіх пекных убораў,

Ці, як абудзіцца дух твой пабожны,
покрываў выраб, патрэбных смяротным,
каб алтары акрываць урачыста
гэткім цудоўным пурпурам.

Ты ўшанавана заслужанай Славай,
бо сваім розумам сталым умееш
прышласць прадбачыць і клопатам чуйным
блізкі табе люд адорваць.

Мае твой позірк паважную годнасць,
твар твой з адценнем ружовым,
золата косы твае аздабляе
зьяннем багатым, чароўным.

Ты, аднак, ценом шляхетнасці боскай
сціпла прыглушваеш золата зьянне,
блякнуць пярліны на ўборы: іх цнотай
ты захінаеш душэўнай.

Слаўны Крыт бляскам чырвоных караляў,
Індыю славяць ад веку смарагды –
перад абліччам жа яснае цноты
блякнуць багацці любя.

III.12. Да Аўрэлія Фуска

(Ad Aurelium Fuscum)

Усё чалавечае – марнае і няпэўнае.

Калі абалонку ты, Фуск, з марных рэчаў
зняць схочаш, то рэшта іх хутка растане,
нібы снег увесну, што быў цеплаватым
растоплены ветрам.

Адвага без гожаці марная. Ўяўнасць
нас вабіць. Каб мог Парыс думкі Алены,
траянцам варожыя, неяк спасцігнуць,
у змане каханьня,

То ён не павёз бы раз'юшаным морам
ніколі красуню, што выкраў ён з лодкі
ахейца. Але ж упарадкаваў рэчы
Уладца прыроды

як след – прыхаваўшы ўсё чорнае ў белым,
а смутак у радасці. Той жа, хто здатны
даць рэчам парадак, прыдбае той мудрасць
праз Боскую ласку.

III.13. Да Масковіі

(Ad Moscoviam)

Калі на царства ўзвялі польскага каралевіча.

Што ж ты, Масква, у крыўдзе,
не хаваеш стрэл залатога калчана?
Хочаш далей наносіць
ты нам раны сваім жалеззем? Не трэба
пыха твая нікому –
і таму лепей стрымлівай ваяўнічы
гэты запал юначы!
Ўсё адно бог вайны, Марс, цябе адолеў,
злосць тваю сцішыў моцна.
Лоб не зморшчвай, бо стрэлы ў цябе тупыя,
шчыт твой увесь дзіравы.
Ці ты, плачучы, хочаш зоркі расчуліць?
Наш жа кароль лагодны:
выслаць можа ўрэшце багоў табе добрых.

III.15. Да пчол Барберыні¹

(Ad apes Barberinas)

Надышоў мядовы век.

Атыкі гожасць, жыхаркі Гімета²,
дочкі вясны залатое,
слаўныя панны,
мноства збіральніц чабору, стваральніц
росаў духмяных, салодкіх,
вёскі жыхаркі спрадвечныя,
што за патрэба, палётам стамлёным,
вам родны край расквітнелы
мераць, заўсёдна уклечаным,
як Барберыні кіруе лагодна,
век аж спывае ўвесь мёдам,
век, што спрыяе вам радасна?

¹ Гл. зноску да верша III.3. Тут верагодны намёк на родавы герб Барберыні – тры пчалы ў палёце на срэбным тле.

² Гімет – гара ў Атыцы, вядомая сваім мёдам.

III.17. Да Тыбра

(Ad Tiberim)

*Зробіцца ён знакам ласкавасці і зычлівасці
Папы Урбана VIII.*

Тыбру, прашу, ўстрымайся ды не рабі свавольства,
ты не ўцякай з каралеўства і ў Лацыя бераг
водамі ўстурбаванымі моцна не біся.

Дзеля чаго ты праз бездараж, долы, цясніны
мкнеш свае воды – каб пыху здаволіць Нэрэя?
Лепей давер іх бязмежнай ласкавасці Папы;
некалі час будзе золатам пляць або мёдам –
слава твая пераўзыдзе залатаносныя рэкі.

III.22. Да Цэзара Паўсіліпія *(Ad Caesarem Pausilipium)*

Каб занадта не давяраўся маладосці.

Ты, Паўсіліпій, юнацтва раскошаю
марнай не цешся, што хоча навослеп
рушыць на хуткай далей калясніцы
нават хутчэй ад вятроў, што дзьмуць з Афрыкі.
Бо прыгажосць, хоць прывабная вонкава,
з часам знікае так лёгка, як б'ецца
крохкае шкло ці як воск растапляецца;
сёння нібыта ўся ружа зарошана,
ветрыкам ранішнім лёгка сагрэтая,
вечар, аднак, яе нішчыць залеваю.
Нам не хапае адвагі расплесці
тое, што Парка¹ сплятае паспешліва –
час не вяртаецца гэтак, як хваля.
Той жа шчаслівы, хто ўсё ж не даверыўся
моманту, хвілі, хто з часу імклівага
скінуў ярмо, хто ўстрывожаным позіркам
пільна ў лёс светлы айчыны ўглядаецца,
ў замак, што ззяннем шляхетным запоўнены.

¹ Рымская багіня лёсу.

III.30. Да Квінта Арыстыя *(Ad Quintum Aristium)*

Гэтак, Арыстый, жывём мы спадзевам,
болей нічым. Хто ваяваць пойдзе першы
з моладзі – ці з-над Карпатаў,
з-над Іанічнага мора?

Час несканчоны вялізнае славы
мы скарачаем надзеяй ці страхам;
мроямі ў прышласць мы рвёмся,
але ж не ўчынкамі. Толькі,

хуткага часу як плынь нас падхопіць,
робяцца зброяй старых нас парады –
а не наш прыклад, бо цягнем
мы ланцугі за сабою

немачы – ў жыцці нашчадкаў. Урэшце ж
разварушы век, да войнаў не здольны,
маючы ўсё ж, дзякуй Богу,
талент, імя вайскавода!

III.32. Да сяброў

(Ad amicos)

*Збіраючыся прысвяціць сябе вывучэнню
тэалогіі.*

Быў я нядаўна ўлюбёнцам для музаў
спеўных – цяпер жа мне нават няможна
быць падгалоскам адкладзенай ліры
з лютняй і спевам працяглым.

І на кручку ўжо бяздзейная флейта
з ліраю разам; сябры, пазрываўце
гучныя срэбныя ніці дарэшты,
марныя струны парвіце.

О, ты ахоўніца зорных прастораў,
што залатымі нябёсамі ўсходзіш,
запрацаванай Мінэрвы занятак
кінуць прымуць, о Феміда!

СА ЗБОРНИКА «ВЕРШЫ. ЧАТЫРЫ КНІГІ»
(АНТВЕРПЕН, 1634)

IV.10. Да Квінта Дэлій¹
(*Ad Quintum Delliium*)

*Жыццё належыць весці не так, як хоча
народ, а кіруючыся сваім розумам.*

Дэлій, калі за народам
пойдзем бяздумна мы сцяжынай жыццёвай,
то заблукаем, бо Цнота
месца жыхарства паміж стромых гор мае.
Шлях той чым болей схадзілі,
тым ён менш пэўны. Кепскі лад проста можа
ў зман каго хочаш увесці;
звычкі кіруюць – а не розум – натоўпам.
Выпадак лёс вызначае,
бачым не мэту – адно шлях нашых продкаў:
рушыць па ім заклікаюць
крыкі і лямант, і зласлівая зайздрасць
тлуму шалёнага. Прыклад
вабіць нас, цягне, а не мы даём прыклад.

¹ Квінт Дэлій – рэальная асоба, старажытнарымскі вайскавод і палітык. Жыў у II палове I ст. да н. э. і вызначаўся сваім палітычным прыстасаванствам.

Кепскія не для сябе мы –
проста жывём так. Калі рушыць за тлумам
іншы натоўп, то ў апошнім
шмат хто загіне. Гелікон жа з Парнасам
з тлуму мяне вырываюць,
пхаюць угору: я адтуль магу ўбачыць
рознамаў хібы ў сумневах,
млявасці шкоду, што ўласцівая люду.
Мне ж з вышыні недасяжнай
зручна й прыемна разглядаць без трывогі
клопат, пагрозы, мітрэнгі,
мудра вучыцца не з уласных памылак.

IV.11. Да Сігізмунда Лета¹ ***(Ad Sigismundum Laetum)***

Дзеля чаго, Лет, за прывіднай славай
лётаць дарэмна? Яна, нібы маўры
ці то парфяне, ўцякае ды раны
стрэламі робіць.

Шумная ласка натоўпу надоўга
ў месцы адным не прабудзе: тут чуткі
слухацьме, там будзе ўсцяж перамешваць
праўду з няпраўдай.

Тут яна сядзе, нібы звіць гняздзечка
хочучы, ды, лямантам марным
сэрца ўзбудзіўшы, ўзнясецца ў паветра
ціха на крылах.

Слава сапраўдная гучнай не будзе:
сонца, вядома таксама не ззяе
поўным святлом; той, хто ўмее схавацца,
веліч набудзе.

¹ Паводле сучаснай літоўскай даследчыцы Оны Даўкшэне, магчымы адрасат гэтага верша – Сігізмунд (Жыгімонт) Лаўксмін (паміж 1587 і 1590–1670), знакаміты філосаф, літаратар, педагог, родам са Жмудзі, які, сярод іншага, выкладаў філасофію і красамоўства ў Віленскай акадэміі і ў Полацкім калегіуме.

Хто можа моўчкі захоўваць сардэчны
скарб, той у шумным натоўпе дасць рады
быць у бяспецы, ў прыдворных інтрыгах
не замяшаным.

Дзе ціхі бераг, плыве човен шчасна,
а загудуць раптам скалы – разважны
будзь і прытым не забудзься ніколі
дзе нос у чоўна.

IV.13. Да Цэзара Паўсіліпія

(Ad Caesarem Pausilipium)

Каб падчас плачу пакуты
сунімаліся поўнымі слёз вачыма,
пэўна, купляў бы я слёзы
за каралі ды перліны з Фінікіі.
Росы ўмалоту спрыяюць –
так і смутак праз плач акрапіцца мусіць.
Слёзы больш выціснуць слёзаў,
ды ўсцяж множацца самі сабой пакуты.
Толькі ж убачыць Фартуна
чалавека, што плачам сябе зняславіў,
біцьме яго без шкадобы.
Спудзіць Лёс кепскі могуць маўчанне й ціша –
плач па так званым няшчасці
ні да чога, о мілы мой Паўсіліпій!
Лёсу твой плач не ўлагодзіць,
толькі зробіць мацнейшай яго брутальнасць.
Будзеш мець вочы сухія –
Лёс нязломнасці хутка тваёй паддасца.

IV.14. Да Крысна Лявінскага¹

(Ad Crispum Laevinium)

*Адказваючы на пытанне, чаму я часцяком
у дарозе спяваю.*

Як я з табой еду зноў на радзіму,
то на плячах я не маю цяжару:
бедны дарэшты, я ўсё-ткі вясёла
песні спяваю.

Ты ж сядзіш сумны, табе не да спеваў:
золата цісне цяжар дарагога,
рэчаў ціск здрадніцкі, што ты баішся
некалі страціць.

Той багатыр, хто нічога не мае:
сам ёсць – і добра, таго дастаткова;
сам, дзе захоча, паедзе і беднасць
возьме з сабою

Хіба мне штосьці патрэбна: не прагну ж
я нічагуткі. Мне мілы цень Пінда²,
о гай святы, о вясёлае Музы
шчодрая ніва!

¹ Гл. вышэй зноску да верша I.4,

² Пінд – горы на захадзе Балканскага паўвострава, якія лічыліся ў старажытных грэкаў месцам знаходжання Апалона і Музаў.

Дзе б ні хадзіў я, заўсёды са мною;
ўзгор'і дэльфійскія – то мае царствы.
Пойдзеш і спынішся ў стоме на п'яру
з ценем прыязным.

Хоць мне ланцуг гот надзене суровы,
хоць у палон забяруць мяне скіфы¹,
вольнаю думкай наведваць змагу я
змрочных уладцаў.

¹ Пад «готам» і «скіфамі» аўтар, імаверна, разумее сучасных яму шведаў і татарцаў.

IV.17. Да фіялкі

(Ad violam)

*Штогод першага траўня буду ўквечваць ёю
голаў Дзіцятка Ісуса.*

Вёснаў вястун, валадар пунічных
земляў, уквечвай майго Дзіцятка
лоб. Бо навошта мусіў бы хлопчык
бляск пурпуровы трываць ды пярлінаў,
золата груз? Той, каго ўладаром я,
ўбогі, прызнаў, хай увенчаны будзе
пекным вянцом, хай Кароль мой каронай
будзе ўладарскаю ўшанаваны!
Бог дары часта малыя прымае,
ад жабракоў нават – шчыра й ахвотна,
бо дастаткова вялікаму будзе
сціплых дароў ад вялікага сэрца.

IV.18. Да ружы

(Ad rosam)

Ружа, што зорак імітуеш аблічча
ў святасці, ты чаму яго хаваеш?
Голаў з зямлі ўздымі, дачка-прыгажуня
светлых нябёсаў!

Хмары ўжо нікнуць прад табой дажджавыя
ў белых квадрагах іх пужаюць зэфіры;
подых вясновы сарамаціць Барэя
моцай свавольства.

Ўстань жа, пытацца няма сэнсу, чые ты
косы аздобіш: ты ж не вінна нічога
грэшным галовам – з чысцінёю сваёю
непараўнанай!

Косаў не ўвенчвай болей простым кабетам –
прад алтарамі мусіш разам з адданым
ветрам збіраць ты развяваныя косы
Панны Святое.

IV.21. Да Панны Маці

(Ad Virginem Matrem)

*«Хто гэта ўзыходзіць, быццам зара,
прыгожая, быццам месяцчык, ясная, нібы
сонейка, грозная, нібы полк са сцягамі?»¹
(Найвыш. Песня Саламонава, б:10)*

Як я дзіўлюся, калі ты без Дзіцятка –
гэтак на золку узыходзіць Аўрора,
золатам бляску залівае нябёсы,
свеціцца нібам.

Маці, калі ж ты паяўляешся з Сынам,
бачу я поўню ўверсе на небасхіле:
ў ёй жа – адбітак непаўторнага зьяння
шчодрага сонца.

Вось жа ў абдоймы ты Дзіця вазьмі, Маці –
сонцам зрабіся або пільнаю вартай,
тою, што хорам атачае грымотны
сонмамі зорак.

¹ Тут і далей цытаты з Бібліі падаюцца ў перакладзе Васіля Сёмухі.

IV.23. Да цыкады

(Ad cicadam)

О ты, што сядзіш на лістку таполі,
слязьмі напоена росаў нябесных,
ды спевам сябе й ціхі
лес, цыкада, абуджаеш.

Па доўгай зіме, калі так імкліва
ўцякае ўжо на калясніцы лета,
спыняй жвавае сонца
то павольна, то імкліва.

Калі ж надыдзе нейкі дзень шчаслівы,
ўцячэ ён тут жа, бо ўцеха ніколі
не задоўжыцца надта –
доўгі толькі час пакутаў.

IV.26. Да Аўры¹

(Ad Auram)

Аўра, ты, што цяплом вясны павяваеш,
валадарка светлых нябёс фракійскіх,
хай сюды б да гасціннага прыбыла ты
ценю таполі.

Дрэвы, цешцеся хвіляй, як цёплы ветрык
па лістках прабяжыцца й па галінках
і захоча аддаць як найбольш пяшчоты
травам гулліва.

Толькі подых твой кветкі пад сонцам зрушыць
і ручай празрысты абудзіцца ад дрымоты,
на мяне дыхні, лютню пакратай моцна
ў голлі альховым.

Хай раз-пораз табе пасміхнецца неба,
сонца пекнае цешыць цябе. Хай росы
акрапляюць цябе, хай іх ззяюць кроплі
ў сцішаных травах.

¹ Аўра: тут – паэтычная метафара цёплага паветра, Зефіра.

Хай змяшаюцца водары стэпаў скіфскіх
і лугоў кілікійскіх¹ – табе на радасць.
Хай павеў твой ружаў пялёсткі кранае,
гладзіць пяшчотна.

Хай, калі пяро маё струны абудзіць,
подых твой мае пальцы лагодна абвее,
гук узмоцніць, о слаўная ты майстрыца
вершаў лірычных!

¹ Кілікія – гістарычная вобласць на паўднёвым усходзе Малой Азіі.

IV.28. Да Мудрасці Боскай

(Ad Divinam Sapientiam)

*Калі з Нямеччыны, Францыі ды Італіі
даходзілі весткі пра войны.*

Розум, што лёсамі ад веку кіруеш,
гульні цябе, відаць, так бавяць людскія,
а мы ж гэтак шануем
глыбокасць тваіх ясных думак.

Што б ты ад шчодрасці дзе нам ні падкінуў,
тое навыверадкі ўсё мы хапаем,
быццам хлопчыкі, побач
убачыўшы жменьку арэхаў.

Хтосьці жазло бярэ й адразу ламае –
іншы бярэ яго і ўшчэнт паламаным.
Свет хістаецца моцна,
рукамі заможных штурханы.

Тое, што Лёс імкнецца даць людзям мечам, –
пыл і не больш. Гаротны, мне дай аднога:
хцівыя хай ваююць –
дазволь пасмяяцца з табой нам.

IV.33. Да Панны Маці Божай

(Ad Virginem Matrem)

*Калі я ў слаўнай Віленскай акадэміі
Таварыства Езуса закончыў курс слушаць
курс філасофіі і павінен быў пачаць
выкладаць схаластычную тэалогію.*

Вось карабель стаў на якар у цішы
побач з прычалам. Згарніце вятрылы,
лаўрам зялёным нос карабельны
і лаштыр, і вёслы ўвянчайце.

Ты, што ў благаннях прыгадваеш часта
гавань Стагіры¹, калі ў ладным хоры
моладзь Цябе славіць з кожнай вежы
між пагоркамі Палемона.

Як у твой гонар страляюць вітальна
ўсюды агнёў баявыя харугвы,
з высі грыміць гучная гармата,
дым ідзе, то Цябе прашу я:

з ласкай вітай сваіх служак адданных,
Панна, Табе – ці яны ў войску служаць,
рыцары слаўныя, ці ў святых
модлы чыняць прад алтарамі.

¹ Горад у Македоніі, радзіма Арыстотэля.

IV.34. Да Квінта Тыберына
(Ad Quintum Tiberinum)

Нельга багатым лічыць, Тыберыне,
тых, хто здабыў ураджайныя землі,
хто азалочаны не рупнай працай,
не сціплай цнотай,

хто мае ў доме карціны з выявай
продакў шляхетных, каго ў калясніцы
Слава капрызная над гарадамі
мчыць і над людам.

Гора таму, хто не ведае меры
і, апроч золата, ўзважваць не ўмее
больш анічога ды гэтай вагою
ўсцешаны – й толькі.

Хто, хоць нікчэмны для іншых, вялікім
лічыць сябе ды прызнаннем натоўпу
хваліцца дужа і веліч у цені
бачыць ва ўласным.

Кінь тое золата з бляскам фальшывым,
тытулы, што анічога не значаць –
быць, Тыберыне, вучыся багатым
толькі сабою.

IV.35. Да Паўла Казлоўскага¹

(Ad Paullum Coslovium)

Вясны надыход нястрымны доўжыцца,
вятры над палямі веюць заходнія,
ўсё расцвітае навокал,
луг фарбуецца ў колеры.

Вялля стракаціць са збожжам лодкамі,
паўз вёскі зацішныя праплываючы,
зблізку ўзгоркі глядзяцца
неяк нават па-рознаму.

Гучыць спеў жалейкі над затокаю:
пастух грае ладную мелодыю,
плёскаю чутны ад вёслаў,
плыт праплывае ля берага.

Цябе, Паўла, мусіць хорам Палады²
прывабліваць моцна, й заўсміхаецца
заўтра табе з-за ўзгоркаў
сонца, іх ззяннем залоцячы.

¹ Павел Казлоўскі, аўтар брашуры пра кангрэгацыю марыянаў, у той час быў пробашчам касцёла езуітаў у Вільні.

² Тут – асяродак навук.

Прысядзьма ж мы тут ля верасовае
Лукішскай гары, наўпрост пад шатамі,
там дзе цурчыць ручаіна
звонка, гамонячы з травамі.

Адтуль нам усё так добра ўбачыцца:
ўся Вільня вачам нашым адкрыецца –
Вільня вялікіх разлогаў,
шчыльна Вяллёю абвітая.

Вось там купалы палымнеюць у далечы,
а там вунь палац з падвойнымі вежамі –
той, што належыць нашчадкам
княства зямлі Палемонавай.

Займаецца дзень світаньня спакойнага,
для мірнага люду; паставілі ж некалі
за тры гады тры святыні
рымляне старажытныя.

І з іх можна бачыць гару Гедзімінаву
з літоўскім гошым такім Капітоліем,
дзе постаццю велічнай вежа
проста пад неба ўздываецца.

Бо праца ж кожная перапыняецца,
бываюць хвілі й гадзіны ў нас вольныя –
разгледзець тады добра можна
ўзгоркі навокал зялёныя.

Вятры ж не вечна над краем дзьмуць цёплыя –
Час прыйдзе, й ён белым снегам акрыецца,
усё, што цяпер так квітнее,
лёд апануе бязлігасна.

Дзе ружы колісь цвілі пурпуровыя,
там шэрань белым насцелецца покрывам,
порсткія крылы знямеюць
гэтай парою зімоваю.

Таму пазбаўся журбы неадольнае –
задбай пра дзень і такі з ласкі Боскае
вечар цудоўны, і ранак
з белымі коньмі вернецца.

IV.36. Да рыцараў польскіх і літоўскіх *(Ad equites Polonos et Lithuanos)*

Амфіён¹, або Добраўпарадкаваны горад.

Не пераймайце, фіванцы, законаў,
звычак заморскіх, толькі статуты,
права сваё, права продкаў пабожных
добра вучыце!

Гонар шануйце ў судзе і касцёле,
хай Праўда, Мір і Любоў запануюць,
з вуліцаў места за мур праганяйце
несправядлівасць.

Перад злачынствамі ж плот не паставіш:
цераз тры брамы праб'юцца – на варце
мусіць Закон быць, агнём па злачынцах
біць перуновым!

Зрадзе, хлусні ходу ў дом не давайце,
прагнасць і хцівасць упрочкі ганіце
хай ад раскошы збыткоўнае душы
ў вас не псуюцца.

¹ Амфіён, фіванскі кароль, паводле легенды, так дасканалы граў на ліры, што сваёй песняй прыцягваў камяні для пабудовы муроў Фіваў.

Рупцеся чынш дбайна сплачваць грашыма –
сціпламу ж рыцару досыць жалеза
з золата панцыр ніколі не робяць:
крохкае надта.

Ці то вайна, ці то мір – вам патрэбна
моцнымі быць, гартаваць свае сілы.
Храмаў дах цяжкі, а ўсё-ткі трымаюць
добра калоны.

Моцнае той човен, што мае сто вёслаў,
шлях мараплаўцу сто зор лепш пакажуць,
судну з чацвёркаю лап мець катвігу
лепей заўсёды.

Моц там заўжды, дзе гармонія сілаў,
месту бяда там, дзе сваркі старшызны.
Дзе між братамі ідзе калатнеча,
нішчыцца горад.

Як Амфіён гэтак соладка мовіў,
Дырке-ручай аж спыніўся, і цені
тры разы запар акрылі вяршыню
у Кіферона¹.

¹ Геаграфічныя назвы ў гэтай страфе звязаныя з наваколлем
Фіваў: Дырке – ручай, Кіферон – гара.

Раптам старая скала не стрывала –
трэснула, і паляцелі каменні
долу да поля, панурага лесу
схіламі ўзгоркаў.

Змоўк валадар – тут жа тыя каменні
з варварскіх скал раптам сталі мурамі,
брам ажно сем вакол Фіваў паўстала
ў моцнай цвярдзіні.

ВЫБРАНІЯ ЭПІКГРАМЫ
З ПАСМЯРОТНАГА ЗБОРНІКА
«4 КНІГІ ВЕРШАЎ, ЭПОДЫ, ЭПІКГРАМЫ»
(РЫМ, 1643)

Эпікграма XI.

(Astra rogant lenes morientia lilia nimbos...)

*Паўстань, паўстань, вецер сіберны, прыйдзі,
вецер з поўдня, падзьмі, вецер, на сад мой, хай
разліецца водар яго!*

(Найвыш. песня Саламонава, 4:16).

Моляць зорак пра дождж, паміраючы, купкі лілеяў,
просіць ружа, у сквар невыносны, хоць кроплю вады.
Што ж тут робіць Амур? Ён вятрыскі й залевы гукае –
поле каб ажыло, нападлася шчодрай расой.
Кветак гожаць жывых!

Працай знуджаны моцна палетак
ветрам дыхаць пачаў, схіл Алімпа вадой набрыняў.

**Эпіграма XVI. Св. Магдалена плача пад
крыжам**

(D. Magdalena sub cruce flens)

«Ах, смагну я!» – ты стогнеш: з каменяў жа воды
не льюцца – пі слёзы тады майго плачу.

**Эпіграма XVIII. Аматар святога
паслушэнства – труп**

(Sacri studiosus obsequii cadaver est)

Бо каханне, як смерць, моцнае.

(Найвыш. Песня Саламонава, 2:17)

Каб ведаў Ты, Хрысце, як цябе узлюбіў я,
пайшла да цябе любоў мая не самотнай.
Я сэрца паслаў – не вярнулася, о Хрысце.
Я волю паслаў – не вяртаецца, о Хрысце.
Каб мог я табе аддаць шчыра ўвесь дух мой,
я розум паслаў – і застаўся ён недзе.
Цяпер шлю душу – як не вернецца тая,
тады я й сам, Хрысце, жывым трупам буду.

**Эпіграма XXXIII. Чаму святла шукаем
мы ноччу...**

(Quid nocti lumen...)

*Пакуль не астыў яшчэ дзень,
не паслаліся цені...*

(Найвыш. Песня Саламонава, 2:17)

Чаму святла шукаем мы ноччу, а днём – ценю? –
Любоў уночы дзень наш, а ўдзень ёсць ценом нашым.

Эпіграма XL. Уцякаеш, пры ўцёках благаеш...

(Et fugis, et fugiens clamas...)

Са мною з Лівана, нявеста, прыйдзі.

(Найвыш. Песня Саламонава, 4:8)

Уцякаеш, пры ўцёках благаеш:

«Чаму ты марудзіш, нявеста?»»

Не ўцякаеш, каб уцячы – каб схапілі цябе, ўцякаеш.

Эпіграма LXIV. Да Косміка пра Квінкта
(Ad Cosmicum de Quincto)

Квінкт купіў быў мула, ды мула сляпога, Космік.
Першы быў без вока, другі, аднак, без абодвух.

**Эпіграма LXIX. Магіла жонкі Паўла Сапегі¹,
паміж двума рыцарамі, узброенымі дзідамі**
(*Tumulus conjugis Pauli Sapiehae duos inter equites
hastatos*)

Хто тут ляжыць? Рыцар з роду Сапегаў адважны.
Побач хто з ім? Гербы жонкі Сапегі мы бачым.
Чым слаўны муж? Шмат што ўславіла рыцара: зброя,
вера, шлюб гэты, мір, бацькаўшчына, што святая.
Рыцары, ў чым аб'ект спрэчкі? – У тым, хто жыць мог бы
з больш слаўнай жонкай
ці з мужам больш слаўным таксама.

¹ Тут, найверагодней, маецца на ўвазе Павел Сапега (к. 1546–1580), кашталян кіеўскі, пазней стараста любецкі, які паспяхова бараніў горад Любеч ад татарскіх нападаў.

Эпіграма LXXI.

(Spernere si nolis vatis praesagia Musae...)

*Да Яна Караля Хадкевіча, Правадыра войска
Рэчы Паспалітай у вайне супраць Асмана,
турэцкага ўладара (напісана тады, калі
гетман наведваў калегіум)*

Калі не захочаш прадказанні Музы адкінуць,
павінен жа ведаць: ты, папраўдзе, Караль, нязменны.
У Вільні аднойчы Апалона загад атрымалі:
належыць змяненне твайго прозвішча дбайна акрэсліць,
па склонах; спачатку, аднак, Талія¹ ўся спалатнела,
зайшлася румянцам, ну а потым сказала з усмешкай:
«Хадкевіч... дык гэта ж ёсць імя, што не можа змяняцца,
бо ён – пераможца ва ўсіх войнах, таму ён нязменны».

¹ Тут відаць, маецца на ўвазе, што Талія, муза камедыі, мела гарэзлівы, вясёлы характар.

Эпіграма LXXIX.

(Quem modo Threïcii pulchra sub fronde triumphi...)

*Помнік Яну Кáралю Хадкевічу, польскаму
і літоўскаму Правадыру войска ў вайне
супраць Асмана, турэцкага імператара,
у садзе Медычы.*

Каго ты ў вянцы трыумфу фракійскага тут бачыш,
той больш не вядзе ўжо войнаў рукою мармуравай.
Ён жоўтае войска з Азіі разбіў у нялёгкай бітве
і знішчыў тады наўпрост абідоскую¹ магутнасць.
Рука яшчэ помніць добра, як зброі жалеза трымала,
да боку добра пасуе меч, выпрабаваны ў бітвах.
О, каб цяпер яму мрамур ног рыцарскіх не скоўваў,
то нішчыла б ворагаў ладна свабодная правіца²!

¹ «Абідоскую» тут значыць турэцкую. Горад Абідос, на беразе Дарданэлаў, у старажытнасці быў ключавым пунктам, месцам сутыкнення элінскіх еўрапейскіх і азіяцкіх інтарэсаў.

² Правая рука.

Эпіграма LXXXI.

(Velox Fama talum tumultuosis...)

*Словы Яна Караля Хадкевіча, прамоўленыя,
калі ён з лагера пад Хацімам выступіў
з войскам супраць турэцкага імператара.*

Вестка, лёсу пасланніца, ў трывожным
лёце імкне на крылах, калі мінае
сёлы ды замкі, месты й краіны;
кажа, што тысяч там дзвесце, трыста –
хто ў шараварах, а хто ў сукманах –
войска варожае, кажа, вялізнае туркаў,
і над абшарам Дуная шумлівага, кажа,
Марс бесклапотны ўжо ладзіць свае праходкі,
і што бістоны бязбожныя ды фракійцы¹
ў незлічоных шыхтах ідуць да поля бітвы.
Кáраль, пачуўшы ўсё гэта, сказаў: «Каб ведаць
добра, што вестка – праўды вястуння,
ворагаў мечам лічыць буду гэтым».

¹ Пад бістонамі і фракійцамі аўтар мае на ўвазе цюркаў, якія тады насялялі Балканскі паўвостраў.

**Эпіграма LXXXVIII. На герб Яна Караля
Хадкевіча – крыж, упецены ў стралу
і падкову, тры ракі і Грыфа, які круціць
мечам**

*(In stemma Joannis Caroli Chodkiewiczii: Crucem
Sagittae implexam et Calci, Tria Flumina, et Grypha
pedibus gladium vibrantem)*

Ёсць крыж на страле, ёсць другі – на падкове ён ззяе,
пра мужнасць крыж першы,

другі ж – ён пра праведнасць сведчыць.

Рэк золата льецца патройным струменем:

пра шчодрага пана, відаць, яно кажа.

Птах шчасны нясе ў дзюбе шчасны каменьчык –
напэўна, пра шчаснага мужа тут згадка.

Чаму ж я вагаюся быць мужным, шчодрым і шчасным,
як Грыф, павярнуўшы свой меч, пацвярджае ўсю праўду?

**Эпіграма LXXXIX. На Грыфа, калі
Ян Караль Хадкевіч, пакінуўшы
некалькі харугваў у Маскве, ад'ехаў
на каралеўскі Сейм**

*(In Gryphet, dum Joannes Carolus Chodkievicius,
aliquot relictis cohortibus in Moscovia, ad regni
comitia abiret)*

Масковія ўбачыла: Грыф ад гірканскага¹ снегу
ўпрост адварнуўся і дзюбу да земляў літоўскіх
накіраваў. Кажа: «Грыф гэты дзікі не будзе
нас дзяўбці дзюбай птушынай, ані кіпцюрамі
рваць нас». Але ты не цешся: ён ззаду
доўгі пакінуў свой хвост – таму сцеражыся.

¹ Гірканіяй у антычнасці называліся землі за Каспіем.

**Эпіграма ХС. На дзве стралы,
павернутыя да зямлі і неба, герб
найяснейшага Яўстаха Валовіча,
біскупа Віленскага**

*(In duas Sagittas terrae coeloque obversas. Stemma
illustribus Eustachii Vollovicii, praesulis Vilnensis)*

Два мячы падобныя Пётра Хрысту показваў,
калі Бог зняволены быў падступна Ерусалімам.
Не маглі стрываць вочы крыважэрнага жалеза,
не маглі стрываць рукі, каб не ўчыніць забойства.
Рукі-мсціўцы праглі смялей сябе паводзіць,
аж Хрыстос урэшце ім не прамовіў: досыць.
О, калі б ты, Пётра, паказаў ім стралы абедзве,
як бы слушна Бог палічыў, што таго ўжо досыць.

Эпіграма ХСІІ. На тыя самыя стрэлы
(In easdem Sagittas)

Срэбра, золата, бронза, жалеза – пра гэта
прсты люд вёў спрэчкі дарогай да рынку ў Этне:
спрэчкі пра тое, з чаго б ты, Вулкане, выкуў
зброю, што варта Валовіча рукі правай.
Выйграла тут жалеза – Вулкан быў суддзёю:
зброю выкулі з яго адважнаму мужу.
«Зброя будзе жалезнай няхай, – каваль кажа
людю, – а залатым няхай мне сам Валовіч стане».

**Эпіграма ХСІІІ. Да найяснейшага Ераніма
Валовіча¹, калі ён заходзіў у Жмудзь**
(*Ad illustrissimum Hieronymum Vollovicium, dum
Samogitiam ingrederetur*)

Калі ўбачыла Жмудзь: ты да межаў яе падыходзіш,
затанчылі шклістыя ўсцяж ручаінаў патокі,
у сёлах святочныя колам пайшлі карагоды,
і люд нападпітку ў хацінах пачаў весяліцца.
Спяшайся ж, намеснік – іначай, як будзеш марудзіць,
наведаюць самі цябе рэкі, сёлы, хаціны.

¹ Еранім (Яраш) Валовіч (пам. у 1643 г.) – падканцлер літоўскі ў 1618 г., стараста Жмудзі ў 1619 г., пазней – сакратар караля Рэчы Паспалітай.

**Эпіграма СХІІ. У гонар Марціна Бадаха
з Віленскай акадэміі, які выязджаў
у Нямеччыну**

*(In gratiam Martini Badach, ex Vilnensi academia
in Germaniam proficiscentis)*

Цябе, багаслова, пачуў бы філосаф Аквінскі,
Тамаш бы сказаў: то ягоная думка, напэўна.
Пачуў бы цябе, Тулій¹, той красамоўца, сказаў бы
адразу, што мову ягоную чуе. Калі ж ты,
о Бадах, прызнаэш, што гэта табе ўсё належыць,
Тамаш без ідэй застанецца, а Тулій – без мовы.

¹ Марк Тулій Цыцэрон.

Эпіграма CXVII. Пра двух Сэнэкаў да Паўла
(De duplici Seneca , ad Paulum)

Пра Сэнэкаў двух спрачаюцца ўвесь час паэты.
Як да згоды дойдуць, Паўла, другім ты будзеш.

Эпіграма CXVIII. На рытара Піліпа
(*In Philippum rhetorem*)

Не ўмеў жа прамовіць Піліп на загад і трох словаў.
Прычыну знаць хочаш? Бо занадта ён быў красамоўны.

**Эпіграма СХІХ. Пра маладога шляхціча,
які нешчасліва памёр падчас свята**

Вакханалій

*(De nobili adolescente in feriis Bacchanalium
miserabiliter extincto)*

Аднойчы ўбачыла Смерць у танцы служак Пана
і ў скокі вясёлыя сама пайшла адразу ж
і, п'яная, танчыла паміж дамоў і вуліц,
паперадзе проста ляцелі хвароб чароды.
Таму ж маладзёну, што з ёй не пайшоў у скокі,
нявінную голаў імгненна адсекла, п'яная, мечам.
То злійце віно ў адзін келіх з усіх сталоў, маладзёны,
хто ведае: ці не прыпала яна ўжо да келіхаў вашых.

ЗМЕСТ

СА ЗБОРНІКА «ВЕРШЫ. ТРЫ КНІГІ» (Вільня, 1628)

I.2. Да Аўрэлія Ліка.....	5
I.4. Да Крыспа Левінія	7
I.13. Да Тарквінія Лавіна.....	9
I.18. Да Святой Альжбеты	10
I.19. Туга па нябеснай айчыне	11
I.21. Да Папы Урбана VIII	12
II.2. Да Публія Мемія	14
II.3. Да сваёй лютні	15
II.7. Да Публія Мемія	16
II.8. Да Астэрыя	17
II.13. Да Джулія Розы	18
II.14. Да Святое Панны Маці Божай	20
II.15. Да Нарвы	21
II.26. Да Святое Панны Маці Божай	23
III.2. Да Святой Магдалены, якая аплаквае смерць Хрыстову.....	24
III.3. Да кардынала Франчэска Барберыні	25
III.4. Да Ігнацыя Нолія	26
III.6. Да Марка Сіліцэрнія	28
III.7. На нікэмную хцівасць веку.....	29
III.8. Да Элія Цыміка.....	31

III.9. Песня ўслаўлення Ганны Радзівіл, кашталянавай Троцкай, князеўны ў Нясвіжы.....	33
III.12. Да Аўрэлія Фуска	35
III.13. Да Масковіі.....	36
III.15. Да пчол Барберыні.....	37
III.17. Да Тыбра	38
III.22. Да Цэзара Паўсіліпія	39
III.30. Да Квінта Арыстыя.....	40
III.32. Да сяброў	41

СА ЗБОРНИКА «ВЕРШЫ. ЧАТЫРЫ КНИГІ»
(АНТВЕРПЕН, 1634)

IV.10. Да Квінта Дэлея.....	42
IV.11. Да Сігізмунда Лета.....	44
IV.13. Да Цэзара Паўсіліпія.....	46
IV.14. Да Крыспа Лявінскага.....	47
IV.17. Да фіялкі	49
IV.18. Да ружы	50
IV.21. Да Панны Маці	51
IV.23. Да цыкады	52
IV.26. Да Аўры.....	53
IV.28. Да Мудрасці Боскай.....	55
IV.33. Да Панны Маці Божай.....	56
IV.34. Да Квінта Тыберына.....	57
IV.35. Да Паўла Казлоўскага.....	58
IV.36. Да рыцараў польскіх і літоўскіх	61

ВЫБРАННЫЯ ЭПІКГРАМЫ
З ПАСМЯРОТНАГА ЗБОРНІКА
«4 КНІГІ ВЕРШАЎ, ЭПОДЫ, ЭПІКГРАМЫ»
(РЫМ, 1643)

Эпікграма XI.	64
Эпікграма XVI. Св. Магдалена плача пад крыжам....	65
Эпікграма XVIII. Амаатар святога паслушэнства – труп.....	66
Эпікграма XXXIII. Чаму святла шукаем мы ноччу...	67
Эпікграма XL. Уцякаеш, пры ўцёках благаеш.....	68
Эпікграма LXIV. Да Косміка пра Квінкта	69
Эпікграма LXIX. Магіла жонкі Паўла Сапегі, паміж двума рыцарамі, узброенымі дзідамі.....	70
Эпікграма LXXI.	71
Эпікграма LXXIX.	72
Эпікграма LXXXI.....	73
Эпікграма LXXXVIII. На герб Яна Караля Хадкевіча – крыж, уплецены ў стралу і падкову, тры ракі і Грыфа, які круціць мечам	74
Эпікграма LXXXIX. На Грыфа, калі Ян Караль Хадкевіч, пакінуўшы некалькі харугваў у Маскве, адехаў на каралеўскі Сейм	75
Эпікграма XC. На дзве стралы, павернутыя да зямлі і неба, герб найяснейшага Яўстаха Валовіча, біскупа Віленскага	76
Эпікграма XCII. На тыя самыя стрэлы.....	77

Эпікграма ХСІІІ. Да найяснейшага Ераніма Валовіча, калі ён заходзіў у Жмудзь	78
Эпікграма СХІІ. У гонар Марціна Бадаха з Віленскай акадэміі, які выязджаў у Нямецчыну	79
Эпікграма СХVІІ. Пра двух Сэнэкаў да Паўла.....	80
Эпікграма СХVІІІ. На рытара Піліпа.....	81
Эпікграма СХІХ. Пра маладога шляхціча, які нешчасліва памёр падчас свята Вакханалій.....	82

Сарбеўскі, М. К.

С20 Выбраная паэзія / Мацей Казімір Сарбеўскі ; пер. з лацінскай Л. Баршчэўскага. — Мінск : Выдавец Зміцер Колас, 2023. — 88 с. (Паэты планеты).
ISBN 978-985-23-0206-7.

Мацей Казімір Сарбеўскі (1595–1640) – новалацінскі паэт польскага паходжання. Лічыцца ці не самым знакамітым паэтам лацінскай мовы ў XVII ст., бо яшчэ пры жыцці займеў у Еўропе мянушку «хрысціянскага», або «сармацкага», Гарацыя. Істотная частка жыцця Сарбеўскага-паэта, а таксама выкладчыка рыторыкі і паэтыкі, звязана з Вільняй, Полацкам, Нясвіжам.

Адрасуецца шырокаму колу чытачоў.

ББК 84(4Пол)-5

УДК 821.162.1-1

Серыя «Паэты планеты»

Літаратурна-мастацкае выданне

Мацей Казімір Сарбеўскі

ВЫБРАНАЯ ПАЭЗІЯ

Дызайн *Марціна Русецкага*

Рэдактары *Уладзімір Арлоў, Георгій Ліхтаровіч*

Адказны за выпуск *Зміцер Колас*

Падпісана ў друк 29.12.2022. Фармат 60×90^{1/32}.

Папера афсетная. Друк лічбавы.

Ул.-выд. арк. 2,07. Ум. друк. арк. 2,75.

Наклад 250 асобнікаў. Замова № х.

Выдавец і паліграфічнае выкананне
індывідуальны прадпрымальнік *Зміцер Колас*.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі
выдаўца, вытворцы, распаўсюдніка
друкаваных выданняў № 1/291 ад 17.04.2014.

Пр. Незалежнасці, 105-14, 220114, Мінск.